

Тема 6. Оцінка фінансової безпеки підприємства

План лекційного заняття

- 1. Комплексний підхід до оцінки фінансових загроз з метою забезпечення фінансової безпеки підприємств.**
- 2. Критеріїв та індикатори оцінки фінансової безпеки підприємства.**
- 3. Чинники впливу на фінансову безпеку підприємства.**

1. Комплексний підхід до оцінки фінансових загроз з метою забезпечення фінансової безпеки підприємств

Безпека підприємства передбачає безперервний, збалансований його стійкий розвиток, що забезпечується за допомогою ефективного використання усіх видів наявних ресурсів, яке відображається в позитивних значеннях фінансових показників, таких як рентабельність, платоспроможність, ліквідність, ділова активність, показники використання основних і оборотних коштів та інші. Система показників, що визначає фінансову безпеку підприємства характеризується різноманіттям, важко підлягає структуризації, їх значна кількість не завжди несе необхідне інформаційне навантаження.

Загроза втрати фінансової безпеки підприємства – реальні чи потенційні можливості прояву деструктивного впливу різноманітних факторів на фінансовий розвиток підприємства, що призводить до певної економічної шкоди (збитку). Серед основних загроз фінансової безпеки підприємства можна виділити:

- загроза втрати ліквідності підприємства, що визначається за допомогою коефіцієнта поточної ліквідності;
- загроза втрати фінансової самостійності підприємства, що визначається коефіцієнтом автономії і значенням коефіцієнта плеча фінансового важеля;
- загроза зниження ефективності діяльності підприємства, втрата його дохідності та здатності до самоокупності і розвитку;
- загроза старіння об'єктів основних засобів за рахунок «проїдання» амортизаційного фонду. Визначається рівнем інвестування амортизації;
- загроза накопичення боргів з причини невчасної інкасації дебіторської заборгованості, що відстежується показником її оборотності;
- загроза використання неефективної кредитної політики в частині дебіторської та кредиторської заборгованості, коли мають місце прострочені зобов'язання покупців, наслідком яких є збільшення боргів підприємства перед кредиторами.

Оцінка фінансових загроз з метою забезпечення фінансової безпеки підприємства – це:

- визначення коефіцієнта поточної ліквідності;
- коефіцієнта автономії;
- плеча фінансового важеля;
- рентабельності активів;
- рентабельності власного капіталу;

- показника розвитку підприємства;
- темпів росту прибутку;
- темпів зростання виручки;
- темпів росту активів;
- оберненості дебіторської та кредиторської заборгованості;
- достатньої кількості грошових коштів на рахунках господарюючого суб'єкта (платоспроможності);

- середньозваженої вартості капіталу;
- економічної доданої вартості.

Перераховані показники тісно пов'язані між собою. Тому тільки їх системне визначення, тільки їх сукупні результати можуть дати об'єктивну картину фінансових загроз підприємства. Якісна діагностика фінансових параметрів підприємства дозволяє використовувати отримані дані як для корекції існуючої стратегії розвитку, так і для розробки нової.

Існують різні підходи до оцінки загроз фінансової безпеки підприємств, цю проблему можна розглядати як внутрішню, так і зовнішню. Внутрішня оцінка необхідна самому підприємству для більш ефективного планування та управління своєю діяльністю. Серед головних внутрішніх чинників небезпек і загроз, які впливають на фінансову безпеку підприємства, можна виокремити навмисні або випадкові помилки менеджменту у сфері управління фінансами, пов'язані з формуванням стратегічних цілей і завдань підприємства, а також з тактикою управління та оптимізацією активів і пасивів підприємства. При формуванні як поточних, так і довгострокових планів спочатку оцінюються фактичні показники, а потім визначається ефект від запропонованих стратегій поведінки в майбутньому.

Результатом проведення оцінки фінансових загроз для внутрішніх користувачів має бути комплекс управлінських рішень - сукупність різних заходів, спрямованих на оптимізацію виробництва та реалізацію продукції підприємства з врахуванням впливу змін макро- та мікроекономічної сфери.

Кожне підприємство, яке є суб'єктом ринкових відносин, взаємодіє з іншими економічними агентами. До їх переліку входять постачальники, споживачі, кредитори, інвестори і т. і. Дослідження підприємства сторонніми організаціями стосується, переважно, реалізації конкретних планів у відношенні даного підприємства: придбання, кредитування, укладання та виконання угод. У цьому випадку результати оцінки фінансових загроз передбачені для зовнішніх користувачів.

По відношенню до зовнішнього управління основним показником являється норма прибутку на інвестиції в різні активи та ефективність управління цими активами.

Основними зовнішніми загрозами фінансовій безпеці є скупка акцій та/або боргів підприємства небажаними особами, у тому числі через підставні компанії; факт наявності значних фінансових зобов'язань у підприємства, які можуть бути використані для його банкрутства або поглинання; нерозвиненість ринків капіталу, що обмежує джерела залучення капіталу і реструктуризацію існуючої заборгованості;

недостатній розвиток системи правового захисту прав власників та інвесторів; кризові явища у грошовій та фінансово-кредитній системах; тривалий спад економічної активності тощо.

Щоб запобігти кризовим явищам у процесі фінансової діяльності, необхідно розробити механізм ідентифікації можливих загроз, що передбачає вирішення таких завдань:

- своєчасна ідентифікація існуючих загроз і небезпек для підприємства, корегування відповідних індикаторів залежно від зміни стану зовнішнього середовища, цілей і завдань підприємства.
- формування системи індикаторів фінансових загроз підприємства;
- розробка дієвої системи моніторингу фінансових загроз і загалом фінансової безпеки;
- розробка і реалізація заходів попередження та ліквідації фінансових загроз підприємства та контроль за їх виконанням;
- аналіз ефективності виконаних заходів для їх стратегічного контролінгу.

Про виникнення загроз фінансовій безпеці підприємства сигналізує система показників, які відображають його фінансово-господарську діяльність і подаються, як правило, у вигляді фінансової звітності.

Головна мета оцінки фінансових загроз – своєчасно виявляти і нейтралізувати недоліки в фінансовій діяльності та знаходити резерви покращення фінансової безпеки підприємства. Оцінку загроз фінансової безпеки підприємства необхідно проводити не тільки у випадках економічних труднощів, але й для того, щоб їх передбачати, уникати, ефективно та раціонально використовувати довгострокові, нематеріальні, поточні активи, власний та позичковий капітал.

Основні проблемні питання, що виникають та враховуються під час проведення оцінки фінансових загроз підприємства, полягають у виявленні тенденцій та закономірностей розвитку підприємства в досліджуваному періоді; визначення «вузьких» місць виробництва та ступеня їх впливу на фінансову безпеку підприємства; виявленні резервів, які можна використати для зміцнення фінансової безпеки; постійному технологічному та структурному оновленні підприємства.

2. Критеріїв та індикатори оцінки фінансової безпеки підприємства

Вибір та обґрунтування системи показників оцінки фінансової безпеки підприємства є найскладнішим управлінським завданням.

Існують різні підходи до кількісної оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Вважається, що визначення стану та загроз фінансової безпеки підприємства потребує застосування індикаторного методу, який передбачає визначення рівня фінансової безпеки шляхом порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами. Індикаторний підхід характеризується порівнянням фактичних значень показників фінансової безпеки з пороговими значеннями індикаторів її рівня.

Порогові значення індикаторів фінансової безпеки – це граничні величини, недотримання яких призводить до формування негативних тенденцій (виникнення загроз) у сфері фінансової безпеки. За такого підходу найвищий рівень фінансової безпеки підприємства досягається за умови, що уся сукупність індикаторів знаходиться в межах порогових значень, а порогове значення кожного з індикаторів досягається не за рахунок інших.

Індикатори фінансової безпеки підприємства мають бути водночас показниками системи індикаторів, що характеризують стан фінансової діяльності підприємства, тобто входять до її складу, оскільки відображають певний стан цієї безпеки і повністю базуються на показниках фінансової діяльності.

Для оцінки фінансової безпеки підприємства застосовувати три групи індикаторів: фінансові коефіцієнти; індикатори стану дебіторської і кредиторської заборгованості; показники темпів росту прибутку, реалізації продукції, активів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Індикатори фінансової безпеки підприємства

№ п/п	Показники	Граничне значення	Пояснення
1	Коефіцієнт покриття (оборотні кошти / короткострокові зобов'язання)	1,0	Значення показника повинне бути не менш граничного
2	Коефіцієнт автономії (власний капітал / валюта балансу)	0,3	Значення показника повинне бути не менш граничного
3	Рівень фінансового левериджу (довгострокові зобов'язання / власний капітал)	3,0	Значення показника повинне бути не більше граничного
4	Коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати (прибуток до сплати відсотків і податків / відсотки до сплати)	3,0	Значення показника повинне бути не менш граничного
5	Рентабельність активів (чистий прибуток / валюта балансу)	I інф	Значення показника повинне бути не менш граничного (I інф. – індекс інфляції)

6	Рентабельність власного капіталу (чистий прибуток / власний капітал)	15%	Значення показника повинне бути не менш граничного
7	Середньозважена вартість капіталу (WACC)	Рентабельність інвестицій	Значення показника повинне бути не менш граничного
8	Показник розвитку компанії (відношення валових інвестицій до амортизаційних відрахувань)	1,0	Значення показника повинне бути не менш граничного
9	Тимчасова структура кредитів	Кредити, строком до 1 року < 30 %; Кредити, строком понад 1 рік < 70 %	Значення показника повинне бути не менш граничного
10	Показники диверсифікованості: диверсифікованість покупців (частка у виторзі одного покупця); диверсифікованість постачальників (частка у виторзі одного постачальника)	10%	Значення показника повинне бути не більше граничного
11	Темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активі	Темпи зростання прибутку > темпів росту реалізації продукції > темпів росту активів	-
12	Співвідношення оборотності дебіторської й кредиторської заборгованості	Період обороту дебіторської заборгованості > період обороту кредиторської заборгованості	

Існує інша методика оцінки фінансової безпеки підприємства, яка здійснюється за п'ятьма групами показників:

- коефіцієнти структури капіталу;
- коефіцієнти, які відображають рівень ділової активності;
- коефіцієнти рентабельності;

- коефіцієнти, які показують ефективність використання власних оборотних коштів,
- коефіцієнти платоспроможності (ліквідності).

Таким чином, процес оцінювання фінансової безпеки підприємств залишається невирішеним. Надалі необхідно вирішувати питання щодо визначення складових фінансової безпеки підприємства, здійснити відбір індикаторів для визначення їх стану, надати індикаторам вагових коефіцієнтів та сформувати методику визначення інтегрального індексу фінансової безпеки підприємства з урахуванням впливу зовнішнього середовища, що дасть змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо аналізу, відвернення та нейтралізації реальних і потенційних загроз.

3. Чинники впливу на фінансову безпеку підприємства

Рівень фінансової безпеки підприємства – це один з основних показників його ефективної та стабільної діяльності, який безпосередньо впливає на рівень фінансового стану підприємства. Саме тому особливої уваги потребує аналіз чинників, які впливають на рівень фінансової безпеки підприємства. Визначивши перелік цих чинників та виявивши ступінь впливу кожного з них на рівень фінансової безпеки, можна розробити заходи для забезпечення ефективного процесу управління фінансовою безпекою підприємства.

Для того, щоб успішно розвиватися в довгостроковій перспективі, підприємство має прогнозувати екзогенні (зовнішні) чинники впливу на фінансову безпеку підприємства:

- політичні – політична стабільність, політичні взаємовідносини країн, напрямок політики держави, урядові кризи, валютне регулювання;
- правові – нормативно-законодавча база, митне, податкове та інше законодавство, система податкових пільг і заохочень;
- загальноекономічні – стабільність національної валюти, сальдо платіжного балансу, рівень зайнятості, грошові доходи домогосподарств, наявність і доступність кредитних коштів, рівень інфляції, інвестиційний клімат в країні;
- конкурентні – попит і пропозиція на галузевому ринку;
- інформаційні – збір та обробка аналітичної інформації про досвід та заходи забезпечення безпеки зарубіжних підприємств, аналіз, постійний моніторинг та прогнозування умов, загроз, небезпек та індикаторів фінансової безпеки;
- екологічні – дотримання чинних екологічних норм, мінімізація витрат на забруднення довкілля, природні катаклізми;
- соціально-культурні – зміна соціальних установок до культурних цінностей, ставлення соціальних груп до підприємництва, нові можливості виробництва продукції.

Внутрішнє середовище підприємства також залежить від рівня корпоративної культури, яка також має бути врахована в процесі дослідження внутрішнього середовища підприємства. Корпоративна культура буде сприяти розвитку підприємства і зміцненню позицій в конкурентній боротьбі, але й може послабити

діяльність підприємства, не даючи йому успішно розвиватися навіть за наявності достатнього техніко-технологічного і фінансового потенціалу.

Ендогенні чинники забезпечення фінансової безпеки підприємства:

- стратегічні;
- виробничі;
- маркетингові;
- трудові;
- фінансові;
- результативні.

Одним із найважливіших внутрішніх фінансових чинників та невід'ємних елементів в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства є процес управління фінансовими ресурсами (власними та позиковими). Ефективність такого управління визначає фінансову стійкість суб'єкта господарювання в поточному та довгостроковому періодах, суттєво впливає на його фінансову захищеність, стабільність розвитку, зростання економічного потенціалу та ринкової вартості.